

Development of a Manual for Promoting Community-based Cultural Tourism of Lao-Ngaew Community, Thong-EN Sub-District, In-Buri District, Singburi Province

Kanda Tekhanmag

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

Kasak Tekhanmag

Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

Panitsupa Thamxramual

Management Sector, Lampang Inter-Tech College

Corresponding Author: tkdady@hotmail.com

Received: November 19, 2024 Revised: January 3, 2025 Accepted: January 20, 2025

Abstract

The objective of this research is to develop a comprehensive manual for promoting community-based cultural tourism within the Lao-Ngaew Thong-En community employing a participatory action research. The target groups were 24 participants, including 16 Lao-Ngaew Thong-En community members, 4 representatives from the government and public organizations, and 4 Thepsatri Rajabhat University lecturers. Data collection tools were participatory observation, interviews, and focus group discussions. Data were analyzed by content analysis. After the process, a manual for promoting the community-based cultural tourism of the Lao-Ngaew Thong-En community was created, and it can be applied to other communities efficiently.

The results showed that there were 4 steps to create the manual for promoting community-based cultural tourism. They included: 1) Step 1: creating engagement in the community by creating knowledge and understanding, forming identity, and creating community participation, designing and developing community-based cultural tourism activities; 2) Step 2: developing potential for local tourism by developing community committees for tourism community, creating storytellers, welcome shows, cultural souvenir products, local foods, community products, creating learning media about the local identity, culture, and wisdom, and community landscape; 3) Step 3: promoting tourism marketing channels, by creating publications of brochures for public relations, designing, and producing promotional media for tourism marketing by linking tourism

marketing with the public business sectors, and 4) Step 4: managing communication to create recognition by organizing activities for community tourism.

Keywords: Manual for Promoting Cultural Tourism, Community-Based Management, Lao-Ngaew Community

การพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในการจัดการของชุมชนลาวแง้ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

กานดา เต๊ะขันหมาก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

กาสัก เต๊ะขันหมาก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

พนิตสุภา ธรรมประมวล

สาขาวิชาการจัดการ วิทยาลัยอินเตอร์เทคโนโลยี

Corresponding Author: tkdady@hotmail.com

ได้รับบทความ: 19 พฤศจิกายน 2567 ปรับปรุงแก้ไข: 3 มกราคม 2568 ตอรับตีพิมพ์: 20 มกราคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนลาวแง้ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี อย่างเป็นระบบ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชนลาวแง้วทองเอน 16 คน ผู้แทนภาครัฐ/เอกชน 4 คน และอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี 4 คน รวม 24 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3 ประเภท คือ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์ และการบันทึกการสนทนา กลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา สามารถพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ สามารถนำไปขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยผลการวิจัยพบว่ามี 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการมีส่วนร่วม (การสร้างความรู้ ความเข้าใจ รวบรวม เชื่อมโยงอัตลักษณ์ และสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน การออกแบบพัฒนากิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน) ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว (การพัฒนากรรมการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว การพัฒนาเยาวชนสู่การเป็นมัคคุเทศก์/นักร้องชุมชน การเพิ่มทักษะการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว การยกระดับภูมิปัญญาให้เป็นสินค้าที่ระลึกทางวัฒนธรรม การพัฒนาอาหารพื้นถิ่นลาวแง้วทองเอน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มทักษะการจัดทำสื่อเรียนรู้ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนลาวแง้วทองเอน การออกแบบและพัฒนาภูมิทัศน์ของชุมชน) ขั้นตอนที่ 3 การส่งเสริมช่องทางการตลาดท่องเที่ยว (การจัดพิมพ์แผ่นพับประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลาวแง้วทองเอน การออกแบบและจัดทำสื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว การเชื่อมโยงการตลาดท่องเที่ยวกับภาครัฐกิจ) และ ขั้นตอนที่ 4 การสื่อสารสร้างการรับรู้ (การจัดกิจกรรมเปิดชุมชนท่องเที่ยว)

คำสำคัญ: คู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ, ลาวแง้ว

บทนำ

ภูมิปัญญาคือพลังทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นอาวุธสำคัญเพื่อต่อสู้กับวิกฤติเศรษฐกิจทุนนิยม (Scott, 1958) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องบำรุงรากแก้วที่สำคัญนี้ให้สมบูรณ์ แข็งแรง คงทน ซึ่งจะส่งผลถึงความสง่างามและโดดเด่นท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันกระบวนการพัฒนาประเทศกำลังพลิกผันจากกระแสหลักมาสู่กระแสวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทุนวัฒนธรรมมี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. สิ่งที่มีอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน (Embodies State) เช่น ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่มและความเชื่อ เป็นต้น 2. สิ่งที่เป็นรูปธรรม (Objectified State) เช่น รูปภาพ หนังสือ สิ่งก่อสร้างสถานที่ที่เป็นมรดกโลก เป็นต้น 3. ความเป็นสถาบัน (Institutionalization State) ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเป็นรูปธรรม เช่น สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น (Bourdieu, 1986)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2006) ช่วยเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมให้มีความสำคัญกับความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของบ้าน เปิดโอกาสให้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิด 1. การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน 2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เชื่อมกับกิจกรรมพัฒนาชุมชนอื่น ๆ 3. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลทางอ้อมของการท่องเที่ยว 4. เป็นเครื่องมือของการเผยแพร่วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนต่อสาธารณะ 5. สร้างการตระหนักรู้ในชาติพันธุ์ของตนเองให้กับเยาวชนให้เห็นคุณค่าของการฟื้นฟู รักษา สืบทอด และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนให้คงอยู่ และสืบทอดไปรุ่นต่อรุ่น 6. นำไปสู่การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน หรือกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560)

การพัฒนาชุมชนโดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีส่วนในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากฐานคิดของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาจากแนวความคิดของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จนนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวทางเลือกที่มีรูปแบบเฉพาะมากขึ้นในปัจจุบัน เมื่อนำการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีส่วนในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จำนวน 11 เป้าหมาย จากทั้งหมด 17 เป้าหมาย (วรพงศ์ ผูกภู, วรพงศ์ ผูกภู, จิตติ ฐิติจำเริญพร, วุฒิพงษ์ ฉั่วตระกูล, อิศรี แพทย์เจริญ, พินทุสร อ่อนเปี่ยม และจิตรลดา ปิ่นทอง, 2564) เริ่มจากการปลูกจิตสำนึกทางด้านวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน และการส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาให้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และการอนุรักษ์สืบสาน (นิติยา ทองเสนอ และอุทิศ สังขรัตน์, 2558) ในขณะเดียวกันก็มีความพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าให้กับท้องถิ่นและเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว ตลอดจนเกิดการผลิตสินค้าท้องถิ่นซึ่งเป็นการกระจายรายได้ให้ชุมชน

มีคำบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ พอสรุปได้ว่า ลาวแง้วทองเอน เดิมมีถิ่นฐานอยู่ชนบทนอกเขตเมืองเวียงจันทน์ มีพื้นที่ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยและที่อพยพตามกันมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในที่ราบลุ่มเจ้าพระยา ในจังหวัดสิงห์บุรี แล้วอพยพต่อเพื่อหาที่ดินทำกินมาอยู่ที่ตำบลทองเอนจนถึงปัจจุบัน มีหลักฐานทางโบราณคดี เช่น พระธาตุเจดีย์วัดไผ่ดำ พระธาตุวัดกลาง พระธาตุบ้านกลาง พระธาตุบุญอยู่ เป็นต้น ทำให้ตำบลทองเอนเป็นที่อยู่ของชาวลาวแง้วเกือบทั้งตำบล มีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมไว้ให้คงอยู่อย่างเป็นรูปธรรมทำให้มีความเป็นปึกแผ่น ซึ่งอัตลักษณ์ของลาวแง้วทองเอนที่เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากคนไทยหรือกลุ่มอื่น ๆ ที่เป็นรูปธรรมเด่นชัดมี 5 อย่าง คือ 1. ภาษา: มีแต่ภาษาพูดไม่มีตัวเขียน ลักษณะเสียงจะแปร่ง ชาวลาวแง้วตำบลทองเอนใช้ภาษาแง้วในการติดต่อกับคนกลุ่มเดียวกัน แต่ถ้าพูดกับคนต่างกลุ่มจะใช้ภาษาไทยกลาง โดยจะสอนลูกหลานให้พูดภาษาลาวแง้วต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน 2. การแต่งกาย: ในสมัยก่อนชาวลาวแง้ว ผู้สูงวัยมักนุ่งซิ่นใส่เสื้อสีอ่อน ในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนชาวไทยภาคกลาง เว้นแต่ไปงานฉลองหรืองานเทศกาล 3. อาชีพ/หัตถกรรมครัวเรือน: ที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การสานงอบใบลาน ที่ทำใส่เองเพื่อกันแดดกันฝนในขณะทำงาน 4. อาหาร: อาหารประจำถิ่นได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากครอบครัว มีรสชาติจัด เผ็ด เปรี้ยว เค็ม นัว อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ปลาสาม ลาบ ก้อย ป่นปลาร้า ลาบมะเขือ ต้มส้มผัก เป็นต้น ส่วนขนม เช่น ขนมปล้องแซน (ขนมวง) ขนมอ้ออ่าง ข้าวเหนียวแดง เป็นต้น 5. ประเพณี การเล่น การแสดง: ชาวลาวแง้วเป็นคนร่าเริง ชอบสนุกสนานและเล่นรวมกันเป็นกลุ่มในงานวันสำคัญ เทศกาล ตลอดจนงานประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การทำบุญและการแห่ข้าวพันก้อน การทำบุญวันสารท (ที่ทำในวันเพ็ญกลางเดือนสิบ เรียกว่า สารทลาว) เป็นต้น

เมื่อปี พ.ศ. 2553 สภาองค์กรชุมชนตำบลทองเอนได้จัดทำแผนชุมชนโดยได้พิจารณาเห็นว่า “ความเป็นลาวแง้ว” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เริ่มลดถอยลง โดยเฉพาะลูกหลานรุ่นใหม่ จึงได้ร่วมกันคิดและวางแผนจะจัดงานเพื่อเป็นการพลิกฟื้นวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวลาวแง้วทองเอนขึ้น โดยที่ผู้นำและชาวบ้านได้ร่วมใจกันศึกษา/ทบทวนวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวลาวแง้วทองเอนแล้วนำมาพลิกฟื้น โดยเริ่มจัดงานในวันเพ็ญกลางเดือนสี่ของปี พ.ศ. 2554 โดยตอนเช้าพร้อมใจกันไปทำบุญที่วัดดงยาง และตอนเย็นก็จัดกินข้าว (ที่ต่างคนต่างช่วยกันเตรียมมา) ร่วมกัน มีการแสดงของชาวบ้านและลูกหลาน ปรากฏว่า มีชาวบ้านมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมากต่างเห็นพ้องต้องกันว่า จะต้องพลิกฟื้นวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวลาวแง้วทองเอนขึ้นมาให้เป็นแกนหลักในการรวมใจรวมพลังและความภาคภูมิใจของชาวลาวแง้วทองเอนให้ได้ และได้จัดงานต่อเนื่องมาจนถึงครั้งล่าสุดเมื่อวันเพ็ญกลางเดือนสี่ทุกปี จนปี พ.ศ. 2567 จนได้รับการบรรจุไว้เป็นหนึ่งในงานเทศกาลสำคัญของจังหวัดสิงห์บุรี

อรพรรณ จันทรอินทร์ (2561) ได้เสนอว่า กระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based-Tourism: CBT) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1. ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อนเพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้มีความสามัคคีทำงานร่วมกันได้ 2. ศักยภาพของพื้นที่หมายรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมาคนในชุมชนต้องรู้จักต้องรักและหวงแหน เห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิด

พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย และ 3. การจัดการเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนสมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจายจัดสรรรายได้อย่างไรทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือ การมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึงร่วมในทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

“คู่มือ” คือ สมุดหรือหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการรู้เพื่ออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาหรือการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับ สุมาลี สังข์ศรี (2553) ที่เสนอว่า คู่มือเป็นหนังสือหรือเอกสารที่ใช้อธิบายหรือให้รายละเอียดของการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ โดยผ่านขั้นตอนหรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม

จากข้อมูลโดยสังเขปข้างต้น จะเห็นว่าชุมชนลาวแง้ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีฐานทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ที่ชาวลาวแง้วภาคภูมิใจร่วมกันและพยายามพลิกฟื้นวัฒนธรรมและพลังของชุมชนจนประสบผลสำเร็จได้ระดับหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกันก็ได้รับการส่งเสริมจากภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลวัฒนธรรมลาว ปารีฉัตร ศรีหะริญ และ พรพิมล ขำเพชร (2561) ได้เสนอว่า ปัจจัยที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุน โดยจะต้องมีกิจกรรมในการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้น เพื่อให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการจัดการทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและสนใจในประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไปในอนาคต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จึงทำหน้าที่เป็นหน่วยงานทางวิชาการ โดยร่วมมือกับชุมชน/ท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเกิดความรู้ เกิดเจตคติที่ดี มีทักษะ และสามารถอนุรักษ์และสืบทอดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมลาวแง้วตำบลทองเอนเป็นฐานแล้ว ยังก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Interactive Learning Through Action) ที่จะสามารถสรุปองค์ความรู้แล้วพัฒนาเป็นคู่มือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ เพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอดและขยายผลประสบการณ์ที่เป็นองค์ความรู้สำคัญนี้ไปยังชุมชนอื่นที่มีศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ จนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาคู่มือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนลาวแง้ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศศิชา หอมดลทิล (2564) ได้เสนอว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based-Tourism: CBT) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยเป็นการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเน้นถึง การสร้างศักยภาพของคนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมที่เข้ามาสนับสนุนอาชีพหลักหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนโดยไม่เป็นการทำลายวิถีชีวิตเดิมหรือทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่เดิม

วรพงศ์ ผูกู (2562) ได้วิเคราะห์ปรัชญาสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน [CBT] เพื่อให้เป็นหลักยึดในการทำงานของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้นำไปพิจารณา 7 ประการ ได้แก่ 1. อยู่บนพื้นฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น 2. มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และใช้อย่างรู้คุณค่า 3. คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางอนาคตของตนเอง 4. ต้องมีการบริหารจัดการในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ 5. มีการกระจายรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม 6. สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นำเสนอบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และ 7. เป็นเครื่องมือในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สิ่งสำคัญคือ ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมถึงชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2) ด้านองค์กรชุมชน สิ่งสำคัญคือ ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย และคนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา 3) ด้านการจัดการ สิ่งสำคัญคือ ชุมชนต้องมีกฎ กติกาในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมและเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน 4) ด้านการเรียนรู้สิ่งสำคัญคือลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึก เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

การพัฒนา “คู่มือ” การท่องเที่ยว มี 3 ลักษณะ คือ 1. คู่มือการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการมาเที่ยวชุมชนของนักท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับชุมชนท่องเที่ยว กรณีศึกษาบ้านหนองตาไก่ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดย ชมพู อีสริยาวัฒน์ (2561) เป็นต้น 2. คู่มือการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจและความสะดวกในการมาเที่ยวชุมชนของนักท่องเที่ยว เช่น การออกแบบคู่มือท่องเที่ยวโดยใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมเพิ่มมูลค่าและส่งเสริมข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในเขตเมืองกาญจนบุรีให้เป็นการท่องเที่ยวแบบดิจิทัล โดย พชรินทร์ บุญสมธป, สิทธิพงศ์ พรอุดมทรัพย์ และปรางฉาย ปรัตตจริยา (2563) การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวภาษาญี่ปุ่นตามเส้นทางประวัติศาสตร์ปราสาทหินในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยยุพิน ประทุมมี (2563) การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษสำหรับแนะนำรายการอาหารพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนขนมแปดหนองบัว จังหวัดจันทบุรี โดย วินิชา วงศ์ชัย, ปรอยฝน ทวีชัย, กนกวรรณ อยู่ไสว, ณัฐธยาน์ จิรสุขธนิกร และหทัยชนก อินลบ (2565) เป็นต้น และ 3. คู่มือการจัดการ

การท่องเที่ยวที่เน้นการใช้เป็นคู่มือหรือเป็นแนวทางที่ชุมชนจะได้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น คู่มือการท่องเที่ยวด้วยตนเองของชุมชนบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม โดย ดวงรัตน์ ด่านไธยนา (2553) การสร้างต้นแบบคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนไทยพวนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก โดยกัลยาณี กุลชัย, พีรชัย กุลชัย และสุรีย์พร นิพิฐวิทยา (2559) การสร้างคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดย กัลยาณี กุลชัย (2560) และการพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อรองรับการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจฐานราก ตำบลลานข่อย จังหวัดพัทลุง โดยจารุวรรณ ชูสงค์ และจรรยาพร นุ่มน้อย (2562) เป็นต้น ซึ่งจะเน้นเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้กำหนดอัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดรูปแบบของคู่มือท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ แล้วสร้างต้นแบบคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจากเป็นการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจและพัฒนาการปฏิบัติร่วมกันภายใต้สถานการณ์ที่ค้นพบด้วยตนเองจึงใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

โดยหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนา ซึ่งการมีส่วนร่วมจะมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อสามารถสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังจึงจะสามารถเรียนรู้และปฏิบัติงานร่วมกันได้ (Crane & O'Regan, 2010) ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ 3 กลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญในการพัฒนา ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชนลาวเงี้ยวทองเอน (ทั้งเป็นทางการและทางธรรมชาติ) 16 คน 2) ผู้บริหารและหรือผู้แทนภาครัฐ/เอกชน 4 คน และ 3) อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี 4 คน รวม 24 คน

2. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มักเลือกวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างน้อย 3 วิธี เพื่อข้ามข้อจำกัดต่าง ๆ และเป็นการตรวจสอบสามเส้า (Triangulate Data) ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงเก็บข้อมูลโดย 3 วิธีประกอบกัน คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้ในการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบที่เกี่ยวกับบริบทชุมชน วิถีชีวิต และพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน ทิศทางวัฒนธรรม ศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ ซึ่งดำเนินการทั้งในช่วงก่อนและระหว่างการดำเนินโครงการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ใช้สังเกตขณะเข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนลาวเงี้ยวทองเอน

2.2 การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ การพัฒนาปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้าระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนร่วมทุกคน ๆ ละครหลายครั้ง จนสามารถสร้างความคุ้นเคย เคารพ และให้เกียรติกันได้แล้ว จึงใช้การสัมภาษณ์ในการกระตุ้นหนุนเสริมให้ผู้มีส่วนร่วมได้อธิบายสถานการณ์และประสบการณ์จนสามารถมองเห็นความคิดและมุมมองในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนลาวแก้ว ทองเอน ทั้งเป็นทางการ (กำนัน นายก อบต. ผู้อำนวยการ/ครู และผู้ใหญ่บ้าน) และทางธรรมชาติ (ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล ผู้นำกลุ่มอาชีพ กรรมการวัด และปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ)

2.3 การสนทนากลุ่ม เป็นรูปแบบการสัมภาษณ์กลุ่มที่มีประเด็นการสนทนาโดยได้กำหนดคำถามไว้ในประเด็นหลักอย่างกว้าง ๆ และเพิ่มเติมประเด็นอื่นได้ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเน้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเป็นการสร้างโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยในแต่ละขั้นตอนมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้มุมมองต่าง ๆ ด้วยความเท่าเทียมและยอมรับซึ่งกันและกัน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกคนจะได้รับโอกาสและการกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลการสะท้อนความคิดและมุมมองต่าง ๆ ซึ่งจัดหลายครั้ง โดยแต่ละครั้งมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ ทั้งผู้นำชุมชนลาวแก้วทองเอน (ทั้งเป็นทางการและทางธรรมชาติ) ผู้บริหารและหรือผู้แทนภาครัฐ/เอกชน และอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ที่เกี่ยวข้องได้รับเชิญให้ร่วมการสนทนา รวม 6-12 คน

3. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ความน่าเชื่อถือได้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Trustworthy) พิจารณาและยืนยันจาก 1) สามารถสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังให้สามารถเรียนรู้และปฏิบัติงานร่วมกันได้ ซึ่งในงานวิจัยนี้ในการวิจัยนี้สามารถสร้างการมีส่วนร่วม จาก 3 กลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญในการพัฒนา 2) การมีแหล่งข้อมูลหลายแหล่งและใช้หลายวิธีในการศึกษา ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้เริ่มจากรูปแบบการรวบรวมข้อมูล 3 วิธี ที่หลากหลายประกอบกัน จนสามารถพัฒนาหลักฐานเชิงประจักษ์จากกระบวนการแสวงหาความรู้และการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีการนำเสนอข้อมูลในการสนทนากลุ่มอย่างโปร่งใส มีการสะท้อนความคิด ความรู้ประสบการณ์และแนวคิดต่าง ๆ อย่างอิสระ ปราศจากการครอบงำ จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ทุกคนสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละคน นำสู่การวิเคราะห์แปลและเข้าใจความหมายร่วมกัน จนได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงรวมถึงเพื่อให้ข้อมูลที่ได้นั้นมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วเอาผลสรุปเบื้องต้นจากข้อมูลมาใช้ในการออกแบบและตั้งคำถามเพิ่มเติม เพื่อใช้ตอบคำถามงานวิจัยให้สมบูรณ์มากขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อนักวิจัยเริ่มต้นเก็บข้อมูลจนถึงเมื่อสิ้นสุดการเก็บข้อมูล โดยดำเนินการตามวงจรที่สำคัญ 5 องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (อมาวสี อัมพันศิริรัตน์ และพิมพ์มล วงศ์ไชยา, 2560) คือ 1) การสังเกต เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบมาวิเคราะห์และพรรณนาตามสภาพการณ์และพฤติกรรมที่เป็นจริง โดยการให้รายละเอียดและบันทึกภาคสนามอย่างเข้าใจอย่างลึกซึ้ง 2) การสะท้อนคิด ใช้เวลาค่อนข้างมากกับการเข้าร่วมและฟังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยครั้งนี้ที่มีมุมมองและการตีความที่แตกต่างกัน แล้วนำข้อมูลของสภาพการณ์และพฤติกรรม

ที่เกิดขึ้นจริงนี้สู่การพูดคุยเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันอย่างลึกซึ้งและจริงจัง นำข้อมูลต่าง ๆ มา ร้อยเรียงประติดประต่อกัน โดยการสร้างโอกาสและกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน อย่างกว้างขวางด้วยการยอมรับและให้เกียรติกันในการตีความและการให้ความหมาย รวมทั้งการเปรียบเทียบ สิ่งที่สังเกตได้กับสิ่งที่ปรากฏและความเป็นจริง เมื่อได้ข้อสรุปที่ชัดเจนเห็นทิศทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ชัดเจนแล้วได้จัดทำเป็นเอกสารรายงานการวิจัยเบื้องต้นเผยแพร่เพื่อเป็นการสะท้อนความคิดสู่สาธารณะ ในวงกว้างด้วย 3) การวางแผน เป็นการที่ผู้ร่วมในการสนทนากลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ ข้อสรุปสำหรับคำถามการวิจัยที่ต้องการคำตอบให้ชัดเจน เมื่อได้คำตอบที่ชัดเจนในแต่ละคำถามการวิจัย แล้ว ก็ได้ร่วมกันระบุกิจกรรมการพัฒนาที่จำเป็นต้องดำเนินการ รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการที่เป็น ขั้นตอน ระยะเวลาดำเนินการ และระบุผู้รับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน 4) การลงมือปฏิบัติ เป็นการที่ผู้ที่ได้รับมอบหมายได้ลงมือปฏิบัติการตามขั้นตอนและวิธีการที่ได้วางแผนไว้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ มีการสื่อสาร ข้อมูลกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความเข้าใจและร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและติดตาม ความก้าวหน้าในการดำเนินการด้วย และ 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นขั้นตอนสำคัญของการวิเคราะห์ ข้อมูลที่เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยครั้งนี้ โดยได้นำเสนอข้อมูลที่ได้ลงมือปฏิบัติการ ตามแผนที่วางไว้เข้าสู่การสนทนากลุ่มอย่างโปร่งใส โดยจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ทุกคน สามารถแสดงออกได้อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละคน เพื่อให้สะท้อนความคิด ความรู้ประสบการณ์และ แนวคิดต่าง ๆ อย่างอิสระ ปราศจากการครอบงำ จนสามารถนำสู่การวิเคราะห์แปลและเข้าใจความหมาย ร่วมกัน จนได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงและมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

ผลการวิจัย

ผลการพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ ของชุมชนลาวแง้ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี โดยมีแนวทางและวิธีดำเนินงาน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ในทุกขั้นตอนอย่างละเอียดจนสามารถนำไปใช้ในการขยายผลไปยังชุมชนอื่นได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วม

1.1 การสร้างความรู้ความเข้าใจ รวบรวม เชื่อมโยงอัตลักษณ์ และสร้างการมีส่วนร่วม ในชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการความรู้ความเข้าใจที่เน้นการประชุมและฝึกอบรม คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชน และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง โดยพบเนื้อหา เกี่ยวกับ 1) แนวทางการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และ 2) ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ อัตลักษณ์อัตลักษณ์ลาวแง้วทองเอนที่เป็นรูปธรรมเด่นชัดมี 5 อย่าง ได้แก่ (1) ภาษา: มีแต่ภาษาพูดไม่มี ตัวเขียน ลักษณะเสียงจะแปร่ง (2) การแต่งกาย: ในสมัยก่อนชาวลาวแง้วผู้สูงวัยมักนุ่งซิ่นใส่เสื้อสีอ่อน ในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนชาวไทยภาคกลาง เว้นแต่ไปงานฉลองหรืองานเทศกาล (3) อาชีพ/หัตถกรรม คราวเรือน: ที่เป็นเอกลักษณ์คือการสานออบใบลานที่ทำใส่เองเพื่อกันแดดกันฝนในขณะทำงาน (4) อาหาร: อาหารประจำถิ่นได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากครอบครัว มีรสชาติจัด เผ็ด เปรี้ยว เค็ม นัว อาหาร ที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ปลาซ่ม ลาบ ก้อย ป่นปลาร้า ลาบมะเขือ ต้มส้มผัก เป็นต้น ส่วนขนม เช่น ขนม ปล้องแขน (ขนมวง) ขนมอึ่งอ่าง ข้าวเหนียวแดง เป็นต้น และ (5) ประเพณี การเล่น การแสดง: ชาวลาวแง้ว

เป็นคนร่าเริง ชอบสนุกสนานและเล่นรวมกันเป็นกลุ่มในงานวันสำคัญ เทศกาล ตลอดจนงานประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การทำบุญและการแห่ข้าวพันก้อน การทำบุญวันสารท (ที่ทำในวันเพ็ญกลางเดือนสิบ เรียกว่า สารทลาว) เป็นต้น

1.2 การออกแบบพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจที่เน้นการประชุมระดมความคิดจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชน และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันออกแบบวางแผนกิจกรรมและรูปแบบการพัฒนาและเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจนสามารถสรุป อัตลักษณ์ชุมชนลาวแง่วทองเอนที่สามารถใช้ในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ 6 ด้าน 17 อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาลาวแง่วทองเอน ได้แก่ 1) อาหารพื้นบ้าน (ลาบมะเขือ ต้มปลาร้า ปลาเห็ด ปลาร้า ปลาสาม ขนมหิลอ่อน ขนมหิลอ่อน ขนมหิลอ่อน ขนมหิลอ่อน) 2) การละเล่นพื้นบ้าน (การละเล่นพื้นบ้าน) 3) สถาปัตยกรรม (วัด เรือน) 4) ความเชื่อและประเพณี (ตักบาตรข้าวพันก้อน สงกรานต์) 5) วิถีชีวิตและการทำมาหากิน (ภาษาลาวแง่ว การแต่งกายลาวแง่ว วิถีชาวนาลาวแง่ว) และ 6) หัตถกรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้าน (งอบ ตะแกรง ชะลอม พัดและพัดแปดเหลี่ยม ปลาร้าข้าว ปลาสาม ผลิตภัณฑ์จากกล้วย)

2. ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1 การพัฒนากิจกรรมชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานแก่คณะกรรมการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนากิจกรรมชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเรื่องต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์ การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาคุณภาพการให้บริการ “การเป็นเจ้าบ้านที่ดี” เป็นต้น

2.2 การพัฒนาเยาวชนสู่การเป็นมัคคุเทศก์/นักร้องชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการพัฒนาทักษะให้ครูและนักเรียนโรงเรียนทองเอนวิทยา โรงเรียนชุมชนวัดดงยาง โรงเรียนวัดล่องกระเบา โรงเรียนวัดเซ้าสิงห์ โรงเรียนวัดเชียงราก โรงเรียนวัดไผ่ดำ โรงเรียนวัดคลองโพธิ์ศรี และโรงเรียนวัดกลางสู่การเป็นมัคคุเทศก์/นักร้องชุมชน และสร้างทีมในการต้อนรับและถ่ายทอดเรื่องราวในชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลาวแง่ว ตำบลทองเอนในเนื้อหาต่าง ๆ คือ 1) เรียนรู้ประวัติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม อัตลักษณ์ จุดเด่นจุดขายของชุมชน และการสร้างเรื่องราวของชุมชน (Story) และ 2) ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาทักษะ เกี่ยวกับ (1) การเป็นมัคคุเทศก์และฝึกการถ่ายทอดเพื่อใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และ (2) การพัฒนาทักษะทางภาษา (ภาษาไทยและภาษาลาวแง่ว) เพื่อใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

2.3 การเพิ่มทักษะการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการพัฒนาทักษะให้ทีมนักแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อกำหนดรูปแบบกิจกรรมชุดการแสดงและฝึกอบรมเพิ่มทักษะการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว 3 กิจกรรม (1. เชื้องอบ 2. รำชุดลาวแง่วลงทุ่ง และ 3. รำเคียวเกี่ยวข้าว)

ภาพ 2 รูปแบบกิจกรรมชุดการแสดง (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.4 การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชุมชนให้เป็นสินค้าที่ระลึกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการพัฒนาโดยคัศสรผู้รู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนดำเนินการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมของลาวเงี้ยวทองเอน เป็นแกนหลักให้เป็นสินค้าที่ระลึก 5 ผลิตภัณฑ์ และผลิตเป็นต้นแบบที่สามารถจำหน่ายได้ รวมถึงการควบคุมกำกับดูแลคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าที่ระลึกทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ 1) จอบจิว 2) ดอกทองกวาวประดิษฐ์ 3) โครงจอบจิวประดับด้วยดอกทองกวาวประดิษฐ์ 4) ปลาตะเพียนใบลาน และ 5) โคมบายจากจอบจิวและปลาตะเพียนใบลาน

ภาพ 3 ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชุมชน (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.5 การพัฒนาอาหารพื้นถิ่นลาวเงี้ยวทองเอน ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการพัฒนาอาหารประจำถิ่นได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากครอบครัว มีรสชาติจัด เผ็ด เปรี้ยว เค็ม นัว อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ปลาต้ม ลาบ ก้อย ป่นปลาร้า ลาบมะเขือ ต้มส้มผัก ปลาเห็ด น้ำพริกผักสดต้ม เป็นต้น ส่วนขนม เช่น ขนมคล่องแขน (ขนมวง) ขนมอึ่งอ่าง ข้าวเหนียวแดง เป็นต้น จึงได้คัศสรผู้รู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาอาหารให้มีมาตรฐานได้คุณภาพ สะอาดและปลอดภัยดำเนินการคัดเลือกเมนูอาหารพื้นถิ่นล้ำเงี้ยวทองเอนอบรมให้ความรู้ มาตรฐานการปรุงการจัดสำรับ ความสะอาด ปลอดภัย และอบรมการเป็นวิทยากรถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปรุง การผลิตอาหาร และการควบคุมกำกับดูแลคุณภาพและมาตรฐานของอาหารอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้ 1 สำรับ 5 เมนู ประกอบด้วย อาหารลาว 3 ชนิด คือ 1) ลาบมะเขือ 2) ต้มปลาร้า (หัวตาล หน่อไม้ ขนุน) และ 3) ปลาเห็ด อาหารหวาน 2 ชนิด คือ 1) ขนมศิลาอ่อน และ 2) ขนมคล่องแขน

ภาพ 4 อาหารพื้นถิ่นลาวแก้วทองเอน (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.6 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าที่จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนอันจะนำมาซึ่งการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยการปรึกษารื้อกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันพิจารณาว่าตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา ภาชนะต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งจำเป็นที่ชาวบ้านจะต้องใช้นั้นไม่มีขายมากมายเหมือนสมัยนี้ ดังนั้น ชาวลาวแก้วจึงจำเป็นต้องพัฒนาภูมิปัญญาการจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือนในชีวิตประจำวัน เช่น ตะแกรง ตะกร้า กระบุง กระจาด ตะข่อง ไซ และอื่น ๆ วัตถุดิบหลัก คือ ไม้ไผ่ ซึ่งมีอยู่แทบทุกบ้าน การห่ออาหารก็ใช้ใบไม้หรือวัสดุอื่นที่มาจากธรรมชาติใกล้ตัว เช่น ใบตอง ใบสีก ใบอ้อย ใบมะพร้าว เป็นต้น ทุกอย่างล้วนมีประโยชน์และย่อยสลายได้รวดเร็ว จึงไม่มีขยะและมลพิษ เป็นวิถีนบพที่อยากให้พื้นกลับมา ดังนั้น จึงเป็นพื้นฐานสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพสามารถจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ (รวม 10 ผลิตภัณฑ์) เช่น งอบ ตะแกรง ชะลอม ปลาข้าว ข้าว ปลาต้ม ผลิตภัณฑ์จากกล้วย และขนมหวาน เป็นต้น

ภาพ 5 ผลิตภัณฑ์ชุมชนการจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือนในชีวิตประจำวัน (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.7 การเพิ่มทักษะการจัดทำสื่อเรียนรู้อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนลาวแก้วทองเอน ประกอบด้วย กระบวนการและวิธีการพัฒนา โดยการฝึกอบรมปฏิบัติการจริงในการจัดทำสื่อวิถีทัศน์เรียนรู้อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนลาวแก้วทองเอน

2.8 การออกแบบและพัฒนาภูมิทัศน์ของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการและวิธีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนในการออกแบบและพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชนในบริบททางสังคมที่หลากหลาย แล้วส่งเสริมและพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลาวแก้วทองเอนให้มีอัตลักษณ์โดดเด่น พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อย ได้แก่ ป้ายแสดงประวัติ ของดี/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำวัดในตำบลทองเอน 8 วัด ได้แก่ 1. วัดดงยาง 2. วัดกลาง 3. วัดไผ่ดำ 4. วัดล่องกระเบา 5. วัดเชียงราก 6. วัดคลองโพธิ์ศรี 7. วัดพระปรางค์สามยอด และ 8. วัดเช่าสิงห์

ภาพ 6 ป้ายแสดงประวัติ ของวัด/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำวัดในตำบลทองเอน (ที่มา: ผู้วิจัย)

3. ตอนที่ 3 การส่งเสริมช่องทางการตลาดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3.1 การออกแบบและจัดพิมพ์แผ่นพับประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย กระบวนการและวิธีการพัฒนารูปแบบแผ่นพับประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ลาวเงี้ยวทองเอน โดยจัดทำข้อมูล และถ่ายภาพเพื่อประกอบการจัดทำแผ่นพับ ออกแบบโดยจัดวางเนื้อหา และรูปภาพให้มีความเหมาะสม สวยงาม และมีความน่าสนใจ และจัดพิมพ์แผ่นพับตามรูปแบบที่ออกแบบไว้จำนวน 1,000 แผ่น

3.2 การออกแบบและจัดทำสื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว ประกอบด้วย กระบวนการและวิธีการพัฒนา โดยให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญดำเนินการออกแบบและจัดทำสื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว เน้นการประชาสัมพันธ์ในรูปของสื่อวัสดุที่คนในชุมชนสามารถนำไปใช้เพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ และทำการตลาดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ด้วยตนเอง นำเสนอกิจกรรมของหมู่บ้านที่โดดเด่น น่าสนใจ และทำให้เกิดการกระตุ้นนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง และดำเนินการโฆษณาภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว เช่น การทำป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวในแต่ละเส้นทางระดับจังหวัด อำเภอ และต่างจังหวัด เป็นต้น

3.3 การเชื่อมโยงการตลาดท่องเที่ยวกับภาคธุรกิจ ประกอบด้วย กระบวนการและวิธีการพัฒนา โดยให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญดำเนินการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงการตลาดท่องเที่ยวกับภาคธุรกิจ การจัดนิทรรศการ แสดงอัตลักษณ์ ขายแพ็คเกจ การท่องเที่ยว ขายสินค้าและบริการ การเจรจาธุรกิจ และจัดพิธีลงนามความร่วมมือกับภาคธุรกิจ เช่น หอการค้า บริษัทท่องเที่ยว เป็นต้น

4. ตอนที่ 4 การสื่อสารสร้างการรับรู้

4.1 การจัดกิจกรรมเปิดชุมชนท่องเที่ยว ประกอบด้วย กระบวนการและวิธีการจัดกิจกรรมเปิดชุมชนท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมช่องทางการตลาดท่องเที่ยว โดยให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญดำเนินการจัดกิจกรรมเปิดชุมชนท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ และการจัดแสดง จำหน่ายผลิตภัณฑ์และบริการชุมชนท่องเที่ยว

ภาพ 7 กิจกรรมเปิดชุมชนท่องเที่ยว (ที่มา: ผู้วิจัย)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนลาวแง้ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ที่ประกอบด้วย แนวทางและวิธีดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ข้างต้น สามารถนำสู่การอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนลาวแง้วทองเอน เริ่มจากขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจ แล้วสร้างการมีส่วนร่วมในการศึกษารวบรวม เชื่อมโยง อัตลักษณ์ และจัดทำผังกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน จนสามารถสรุปอัตลักษณ์ชุมชนลาวแง้วทองเอนที่สามารถใช้ในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวได้ รวมทั้งได้คณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับคัชพล จันเพชร และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2560) ที่ค้นพบว่า เมื่อเกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการ และเมื่อชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็นประโยชน์ร่วมกันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาอย่างมีเอกภาพภายในชุมชน

2. การพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนลาวแง้วทองเอนในขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการยกระดับภูมิปัญญาให้เป็นสินค้าที่ระลึกทางวัฒนธรรม การพัฒนาอาหารพื้นถิ่น โดยการควบคุมกำกับดูแลคุณภาพและมาตรฐานของอาหารอย่างสม่ำเสมอ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าชุมชนที่มีคุณภาพเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับอุทัยวรรณ ภูเทศ (2559) ที่พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นมิติทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเป็นที่ยอมรับว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการล่มสลายของครอบครัวและชุมชนโดยรวมในที่สุด และยังช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งที่เน้นการออกแบบและพัฒนาภูมิทัศน์ของชุมชน ด้วยกระบวนการและวิธีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนในการออกแบบและพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชนในบริบททางสังคมที่หลากหลาย แล้วส่งเสริมและพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมลาวแง้วทองเอนให้มี อัตลักษณ์โดดเด่น พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อย สอดคล้องกับณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560) ที่เสนอว่า ชุมชนต้องเตรียมภูมิทัศน์หรือสภาพทางกายภาพ (Physical Evidence) เพื่อความสะดวกของการท่องเที่ยว เช่น สถานที่จอดรถ ที่พักแรม ที่พักแบบสัมผัสวิถีชุมชน ร้านอาหาร ห้องน้ำ ในแหล่งท่องเที่ยว ถังขยะ ป้ายบอกทาง ข้อมูล หรือแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชน ป้ายแสดงประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละจุดเป็นภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

3. การพัฒนาฝีมือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนลาวแง้วทองเอนในขั้นตอนที่ 3 การส่งเสริมช่องทางการตลาดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และขั้นตอนที่ 4 การสื่อสารสร้างการรับรู้ โดยนำศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนที่ได้พัฒนาศักยภาพเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาจัดแสดง จำหน่ายผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับรูปธรรมของวัฒนธรรมจนเข้าใจวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับดาริน วรณทรัพย์, นวสินทร์ วงศ์ประสิทธิ์, ศิริวัฒน์ จิระเดชประไพ, และกาสัก เต๊ะชั้นหมาก (2561) พบว่า หนึ่งในรูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย คือ การจัดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Communication Creation Management) ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวข้อมูลรายละเอียดของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสอย่างลึกซึ้ง ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวของเจ้าของพื้นที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ยอมรับเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม ให้ความเคารพในทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อให้การท่องเที่ยวดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน และยังรวมถึงการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายด้วยสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

การพัฒนาฝีมือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนลาวแง้ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นงานทางวิชาการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นได้ร่วมมือกับชุมชน/ท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเกิดความรู้ เกิดเจตคติที่ดี มีทักษะและสามารถอนุรักษ์และสืบทอดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมลาวแง้ว ตำบลทองเอนเป็นฐานแล้ว ยังก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง ที่จะสามารถสรุปองค์ความรู้แล้วพัฒนาเป็นคู่มือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ เพื่อประโยชน์ในการถ่ายโยงและขยายผลประสบการณ์ที่เป็นองค์ความรู้สำคัญนี้ไปยังชุมชนอื่นที่มีศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ จนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ โดยสามารถสรุปเป็นความรู้ในการพัฒนาที่ประกอบด้วยรูปแบบ ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน ในทุกขั้นตอนอย่างละเอียดจนสามารถนำไปใช้ในการขยายผลไปยังชุมชนอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ 1) บทสรุปสำหรับผู้บริหาร 2) ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการมีส่วนร่วม (การสร้างความรู้ความเข้าใจ รวบรวม เชื่อมโยงอัตลักษณ์ และสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน และการออกแบบพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน) 3) ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว (การพัฒนากรรมการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว การพัฒนาเยาวชนสู่การเป็นมัคคุเทศก์/นักเล่าเรื่องชุมชน การเพิ่มทักษะการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชุมชนให้เป็นสินค้าที่ระลึกทางวัฒนธรรม การพัฒนาอาหารพื้นถิ่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มทักษะการจัดทำสื่อเรียนรู้อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชุมชน การออกแบบและพัฒนาภูมิทัศน์ของชุมชน) 4) ตอนที่ 3 การส่งเสริมช่องทางการตลาดท่องเที่ยว (การประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การออกแบบและจัดทำสื่อส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว การเชื่อมโยง

การตลาดท่องเที่ยวเกี่ยวกับภาคธุรกิจ) 5) ตอนที่ 4 การสื่อสารสร้างการรับรู้ (การจัดกิจกรรมเปิดชุมชนท่องเที่ยว)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานและองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่มีหน้าที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้อง ควรเน้นการสร้างความรู้และความตระหนักให้ชุมชนลาวเงี้ยวทองเอนเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเหมาะสมที่จะใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและดำรงความเป็นลาวเงี้ยวทองเอนไว้ได้ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งได้พิสูจน์ชัดว่าเป็น “ทุน” สำคัญในการพัฒนาสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ของชุมชนลาวเงี้ยวทองเอน รวมทั้งการมีทักษะและความสามารถในการอนุรักษ์และสืบทอดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาลาวเงี้ยวทองเอนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ในลักษณะของการ “ระเบิดจากข้างใน” เช่น การผ่านระบบการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ผ่านบทบาทของวัด ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และสื่อสารทางสังคม (Social Media) เป็นต้น โดยการกระตุ้นหนุนเสริมจากหน่วยงานและองค์กรภายนอกชุมชน” ดังนั้น จึงควรทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” ให้ชุมชนลาวเงี้ยวทองเอนได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

2.1 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นแหล่งสะสมของ “ความรู้” ใน “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน จึงควรได้แสดงบทบาทและทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยงทางวิชาการ” ให้ชุมชนลาวเงี้ยวทองเอนได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป จนสามารถเป็น “ต้นแบบ” หรือ “แหล่งเรียนรู้” ที่ชุมชนอื่น ๆ ที่มีศักยภาพและความพร้อมจะได้มาเรียนรู้และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านของตนให้เข้มแข็งได้ต่อไป

2.2 ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นนอกจากจะได้พัฒนาคู่มือฯ โดยการบูรณาการให้คณะและสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งอาจารย์และนักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์การปฏิบัติการจริงในการสร้าง จัดการ และสืบทอดความรู้เป็นรูปแบบในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการในทุกขั้นตอนของชุมชนลาวเงี้ยวทองเอนแล้วควรนำความรู้นี้ไปเผยแพร่ขยายผลโดยการ “ปฏิบัติการจริง” ใน “พื้นที่จริง” โดยบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งในการบริการทางวิชาการ แก่สังคม โดยการสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมหรือการสร้างโอกาสให้ชุมชน/หมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีศักยภาพและความพร้อม ในเขตบริการ (จังหวัดสระบุรี ลพบุรี และสิงห์บุรี) แล้วสรุปผลการใช้รูปแบบ/องค์ความรู้จากการวิจัยและพัฒนานี้ว่าสามารถจะก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนได้จริงหรือไม่และอย่างไร รวมทั้ง การสรุปเป็นผลงานวิชาการเพื่อขยายผลและนำเสนอในวารสารทางวิชาการ หรือการประชุมสัมมนาทางวิชาการในระดับชาติและนานาชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากมีชุมชนอื่นที่มีทุนทางวัฒนธรรมและมีศักยภาพที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการได้ ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ อันจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ชุมชนอื่น ๆ จะได้มาเรียนรู้และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านของตนให้เข้มแข็งได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณี กุลชัย. (2560). การสร้างคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 20(1), 26-41.
<https://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/view/9500/8107>
- กัลยาณี กุลชัย, พีรชัย กุลชัย และ สุรีย์พร นิพัฐวิทยา. (2559). การสร้างต้นแบบคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนไทยพวนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 19(1), 26-45.
<https://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/view/8189/7245>
- คัชพล จันเพชร และ พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2560). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านชากแง้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 10(1), 111-121.
<https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/1726/1059>
- จารุวรรณ ชูสงค์ และ จรวยพร นุ่มน้อย. (2562). การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อรองรับการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจฐานราก: ตำบลลานข่อย จังหวัดพัทลุง. *วารสาร สจล.ชุมชนเขตอุดมศักดิ์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 1(1-2), 230-246.
https://www.pcc.kmitl.ac.th/journal/schu/schu_pdf/vol1_no1_2019/%E0%B8%89.1%20%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%203%20%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B2%2015-25.pdf
- ชมพู อีสริยาวัฒน์. (2561). การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับชุมชนท่องเที่ยวกรณีศึกษาบ้านหนองตาไก่ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. *รมยสาร*, 16(2), 127-145. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhusoc/article/view/200740/140328>
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ*, 13(2), 25-46. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jitt/article/view/113060/88029>
- ดวงรัตน์ ด่านไธยนา. (2553). พฤติกรรมในการเลือกและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อคู่มือการท่องเที่ยวด้วยตนเอง (กรณีศึกษาชุมชนบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม). *วารสารวิจัยและพัฒนา*, 2(1), 79-89. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/irdssru/article/view/212643/147600>

- ดาริน วรณทรัพย์, นวสนันท์ วงศ์ประสิทธิ์, ศิริวัฒน์ จิระเดชประไพ และ กาสัก เต๊ะชันหมาก. (2561). รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพ*, 5(1), 17-24. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/rdi-arua/article/view/144259/106729>
- นิตติยา ทองเสนอ และ อุทิศ สังข์รัตน์. (2558). การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. *วารสารอินทนิลทักษิณสาร*, 10(1), 187-206. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/HUSOTSU/article/view/43624/36057>
- ปาริฉัตร ศรีหะรัญ และ พรพิมล ขำเพชร. (2561). การท่องเที่ยวโดยชุมชน: ทางเลือกใหม่สู่ความยั่งยืน. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(3), 118-132. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journaldtc/article/download/240952/163853/>
- พัชรินทร์ บุญสมธป, สิทธิพงศ์ พรอุดมทรัพย์ และ ปรางฉาย ปรัตตจริยา. (2563). การออกแบบคู่มือท่องเที่ยวโดยใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมเพิ่มมูลค่าและส่งเสริมข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในเขตเมืองกาญจนบุรีให้เป็นการท่องเที่ยวแบบดิจิทัล. *บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 13(3), 87-98. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/crrugds_ejournal/article/view/242231/166298
- ยุพิน ประทุมมี. (2563). การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวภาษาญี่ปุ่นตามเส้นทางประวัติศาสตร์ปราสาทหินในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 26(2), 230-246. <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/crujournal/article/view/246222/169831>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นานมีบุ๊คส์.
- วรพงศ์ ผูกู. (2562). *ปรัชญาแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 ประการ*. อาร์แอนด์ดี ศรีเอช.
- วรพงศ์ ผูกู, ฐิติ ฐิติจำเจริญพร, วุฒิพงษ์ ฉั่วตระกูล, อัสรี แพทย์เจริญ, พินทุสร อ่อนเปี่ยม และ จิตรลดา ปันทอง. (2564). รูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาพื้นที่ต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- วินิชา วงศ์ชัย, ปรอยฝน ทวีชัย, กนกวรรณ อยู่ใส, ณัฐธยาน์ จิรสุขันยกร และ หทัยชนก อินลพ. (2565). การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษสำหรับแนะนำรายการอาหารพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนชนมแปดกหนองบัว จังหวัดจันทบุรี. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์*, 9(4), 169-184. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/download/260734/173457/969783>
- ศศิชา หมดมลทิล. (2564). *ท่องเที่ยวโดยชุมชน วิถีสู่ความยั่งยืน*. ธนาคารออมสิน.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2553). *การเขียนผลงานวิชาการ และบทความ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ภาพพิมพ์.
- อรพรรณ จันทร์อินทร์. (2561). *คู่มือองค์ความรู้การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน*. http://www.thaiexplore.net/file_upload/submitter/file_doc/07b795b4f7f4ae3befedb16016dd7320.pdf

- อมารสี อัมพันศิริรัตน์ และพิมพิมล วงศ์ไชยา. (2560). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: ลักษณะสำคัญและการประยุกต์ใช้ในชุมชน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 36(6), 192-202. <https://hujmsu.msu.ac.th/pdfspllit.php?p=MTU5OTAxNDE3NC5wZGZ8MjAxLTlxMQ==>
- อุทัยวรรณ ภูเทศ. (2559). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(2), 193-204. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/245483/166065>
- Bourdieu, P. (1986). *The Form of Capital*. In Handbook of Theory and Research for The Sociology of Education. Greenwood Press.
- Crane, P. & O'Regan, M. (2010). *On PAR Using Participatory Action Research to Improve Early Intervention*. Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs, Australian Government.
- Scott, J. C. (1958). *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. Yale University Press.
- UNESCO. (2006). *International Conference on Creative Tourism*. n.d.

